

IEA RAHVUSVAHELINE KODANIKUHARIDUSE UURING
ICCS 2016

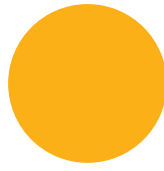
EESTI PÕHITULEMUSED



HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM



TALLINNA ÜLIKOOL



IEA ICCS UURINGUST



IEA – International Association for Evaluation of Educational Achievement, on enam kui 60 riigi teaduasutusi ja valitsuste analüüsiüksusi koondav sõltumatu ühendus, mis viib alates 1958 a. läbi ülemaailmseid võrdlevaid haridusuuringuid (TIMSS, PIRLSS jt.) (<http://www.iea.nl>). Kodanikuhariduse valdkonnas on IEA pikima kogemusega rahvusvaheline uurijate ühendus. Eesti on kodanikuhariduse uuringutes osalenud 1999., 2009. ja 2016 aastal. Sama metodoloogia ja teatud hulga samade küsimuste kasutamine võimaldab usaldusväärselt mõõta erinevate uuringutsükli vahel toimunud arenguid. Järgmine küsitlustersükkel on planeeritud 2022 a.

IEA kodanikuhariduse uuringute (International Civic and Citizenship Study, ICCS) eesmärk on teada saada, kuidas teismeeas noored omandavad kodanikurolli ühiskonnas toimetulekuks. Uuritakse õpilaste teadmisi ja arusaamasid ühiskonnast, hoiakuid demokraatia printsiipide ja kodanikurollide kohta, aga ka nende praegust ja tulevast ühiskondlikku osalust. Uuringu tulemused võimaldavad hinnata, millised haridussüsteemi korralduslikud mudelid ja õpetamispraktikad annavad kodanikuhariduses parimaid tulemusi.

Uuringu sihtrahvastikuks on 14-aastased õpilased, kes enamikes maades käivad 8. klassis. Kokku osales ICCS 2016 küsitluses enam kui 94 000 õpilast, 37 000 õpetajat ja 3800 kooli 24 riigist Euroopast, Kagu-Aasiast ja Ladina-Ameerikast. Eestis osales küsitluses 3255 õpilast 164 koolist. Nendest käis 2391 last eesti õppekeelega koolis (edaspidi – eestikeelsed õpilased) ja 864 last vene õppekeelega koolis (edaspidi - venekeelsed õpilased).

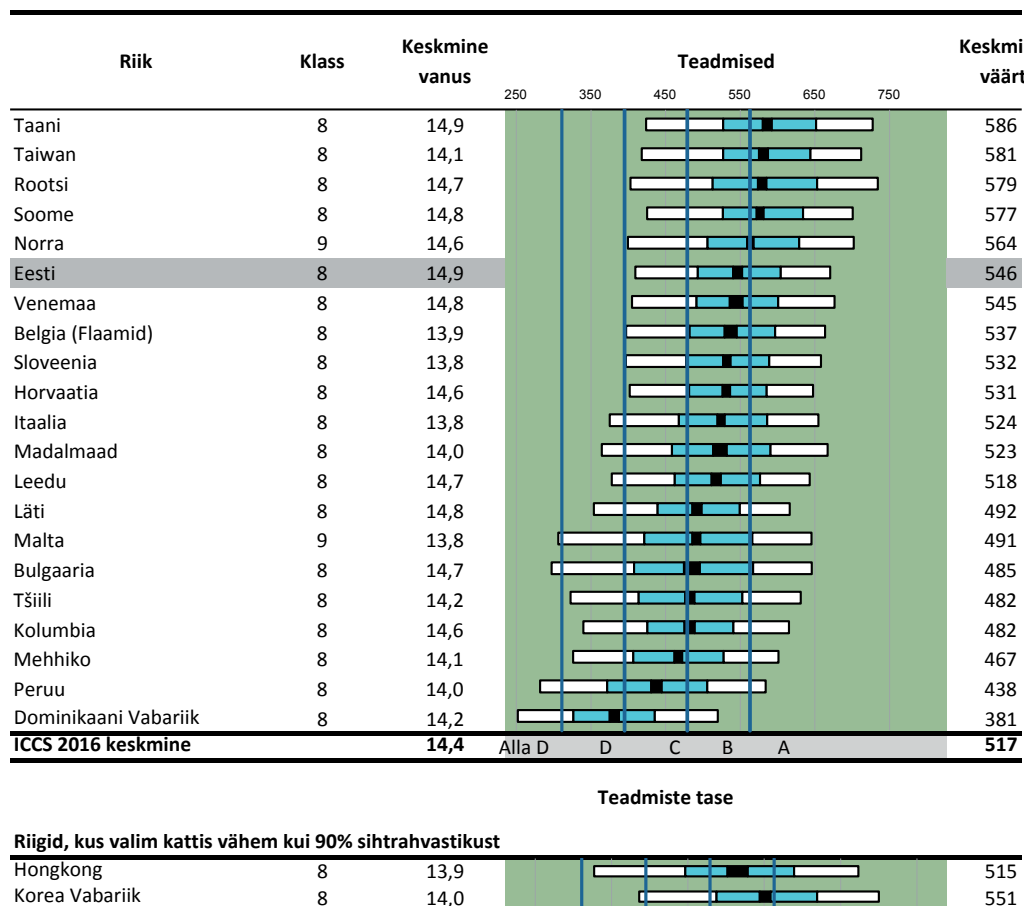
Küsimustikud olid ette nähtud nii õpilastele, õpetajatele kui koolijuhtidele. Õpetajatelt ja koolijuhtidelt koguti infot õpetamispraktikate ja koolituse eesmärkide, koolikliima ja õpilaskonna karakteristikute kohta. Õpilastel tuli kolme koolitunni jooksul täita kolm küsimustikku - ühiskonna-alaseid teadmisi mõõtev test; demokraatlikke hoiakuid ja käitumist mõõtev küsimustik ning regionaalne küsimustik Euroopaga seonduvate väärtuste ja hoiakute kohta.

PEAMISED TULEMUSED

TEADMISED ÜHISKONNAST

- Eesti haridussüsteem on ühiskonna-alaste teadmiste arendamisel edukas. Võrreldes ICCS eelmise tsükliga 2009 a. on Eesti õpilaste ühiskonna-alaste teadmiste tase märgatavalt tõusnud.
- Eesti õpilased saavutasid kogu uuringus 6. koha Taani, Taiwani, Rootsi, Soome ja Norra järel (tabel 1).
- Eestis on väga vähe (3,4%) madala sooritustasemega õpilasi; kõrgeima taseme saavutas 43% õpilastest (tabel 2).
- Vene õppekeelega koolide õpilaste ühiskonna-alaste teadmiste tase jääb 58 p. võrra madalamale eesti õppekeelega koolide omast. See erinevus ei tulene õpilaste taustast, nende poliitilisest huvist ja aktiivsusest ega kooli paikkondlikest karakteristikutest (joonis 1).

Tabel 1. Õpilaste teadmiste üldine tase skaalapunktid



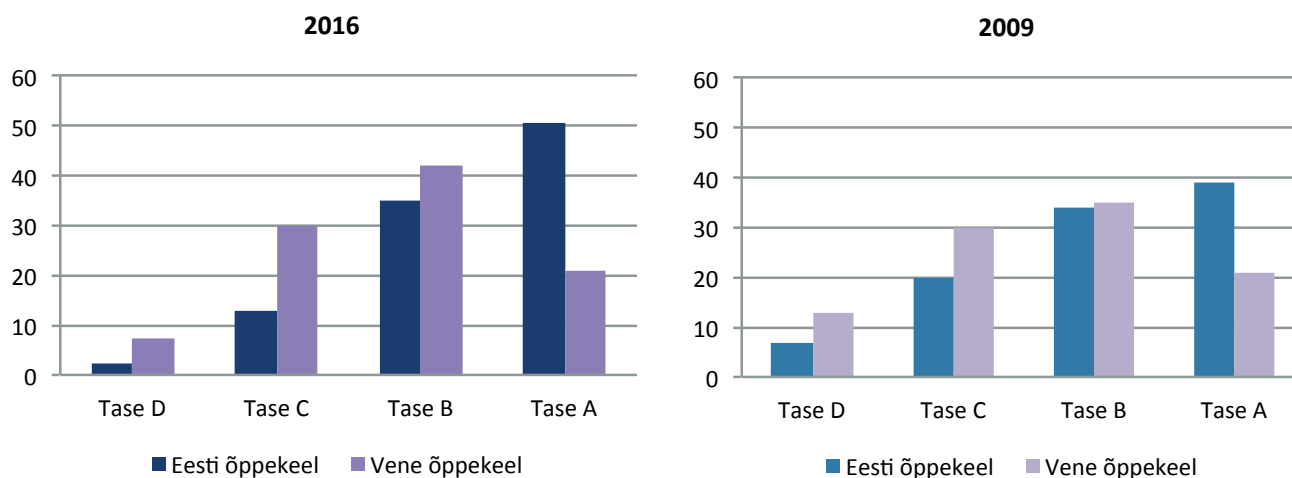
Statistiliselt oluliselt üle ICCS 2016 keskmise
Statistiliselt oluliselt alla ICCS 2016 keskmise

Tabel 2. Õpilaste jaotus saavutustasemetes lõikes (%)

Riik	Alla taset D		Tase D	Tase C	Tase B	Tase A	
Taani	0	(0,1)	2 (0,4)	10 (0,8)	25 (0,8)	62 (1,3)	
Taiwan	0	(0,2)	3 (0,4)	10 (0,8)	25 (1,2)	62 (1,4)	
Soome	0	(0,1)	2 (0,4)	10 (0,8)	27 (1,4)	60 (1,6)	
Rootsi	1	(0,2)	4 (0,6)	12 (0,8)	25 (1,0)	58 (1,3)	
Norra	1	(0,2)	4 (0,3)	13 (0,7)	29 (1,0)	53 (1,2)	
Eesti	0	(0,1)	3 (0,5)	17 (1,0)	37 (1,5)	43 (1,8)	
Venemaa	0	(0,1)	4 (0,5)	17 (1,3)	37 (1,5)	42 (2,1)	
Belgia (Flaami)	0	(0,1)	5 (0,8)	19 (1,6)	37 (1,6)	40 (2,2)	
Sloveenia	0	(0,2)	4 (0,5)	21 (0,9)	38 (1,2)	37 (1,4)	
Horvaatia	0	(0,1)	4 (0,5)	20 (1,2)	40 (1,5)	36 (1,5)	
Madalmaad	1	(0,4)	8 (1,4)	23 (1,5)	32 (1,8)	36 (1,8)	
Itaalia	1	(0,3)	7 (0,6)	22 (0,8)	36 (1,1)	35 (1,2)	
Leedu	1	(0,3)	7 (0,8)	24 (1,2)	39 (1,6)	31 (1,7)	
Bulgaaria	6	(1,2)	16 (1,3)	23 (1,4)	28 (1,5)	27 (1,5)	
Malta	6	(0,5)	13 (0,8)	23 (1,0)	32 (1,1)	26 (1,1)	
Tšiili	4	(0,5)	16 (0,9)	27 (1,0)	32 (1,0)	21 (1,1)	
Läti	2	(0,4)	11 (1,1)	29 (1,3)	39 (1,8)	19 (1,6)	
Kolumbia	2	(0,4)	14 (1,1)	31 (1,0)	35 (1,2)	17 (1,2)	
Mehhiko	3	(0,4)	18 (1,0)	33 (1,2)	33 (1,0)	13 (0,8)	
Peruu	9	(0,9)	24 (1,2)	32 (1,2)	26 (1,2)	9 (0,8)	
Dominikaani Vabariik	19	(1,2)	39 (1,2)	30 (1,2)	11 (1,0)	1 (0,4)	
ICCS 2016 keskmine	3	(0,1)	10 (0,2)	21 (0,2)	31 (0,3)	35 (0,3)	

() Standardviga on näidatud sulgudes.

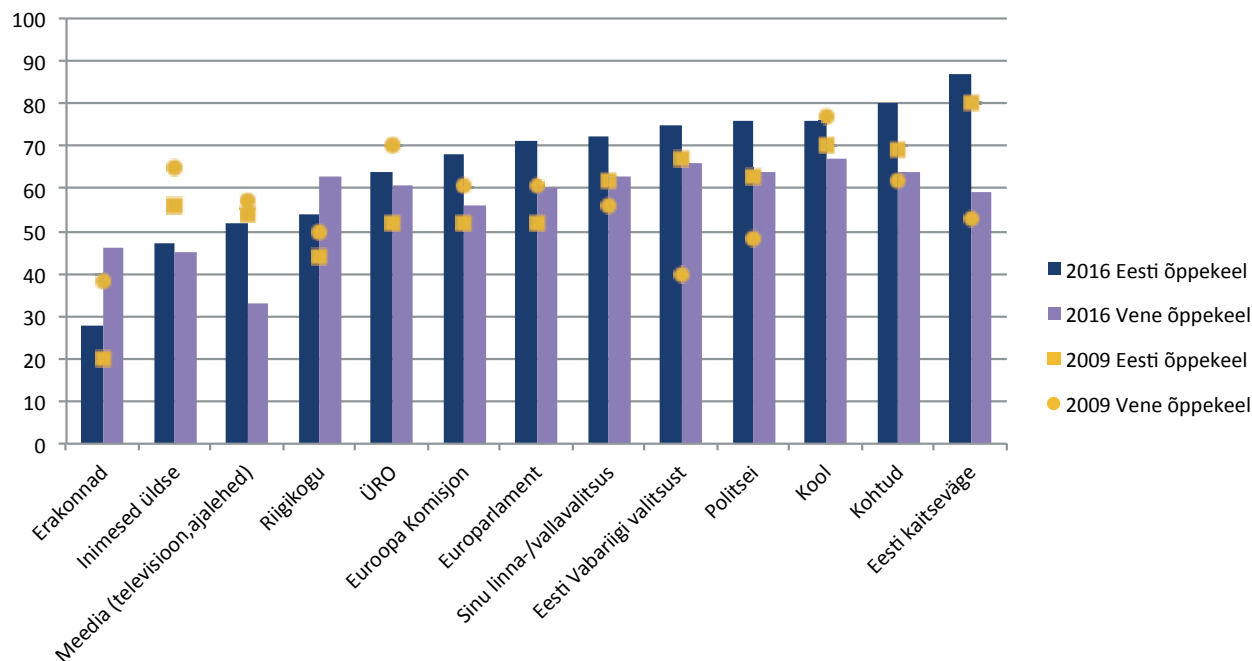
■ Alla taset D ■ Tase D
■ Tase B ■ Tase A



Joonis 1. Õpilaste jagunemine saavutustasemetes lõikes kooli õppekeele alusel (%)

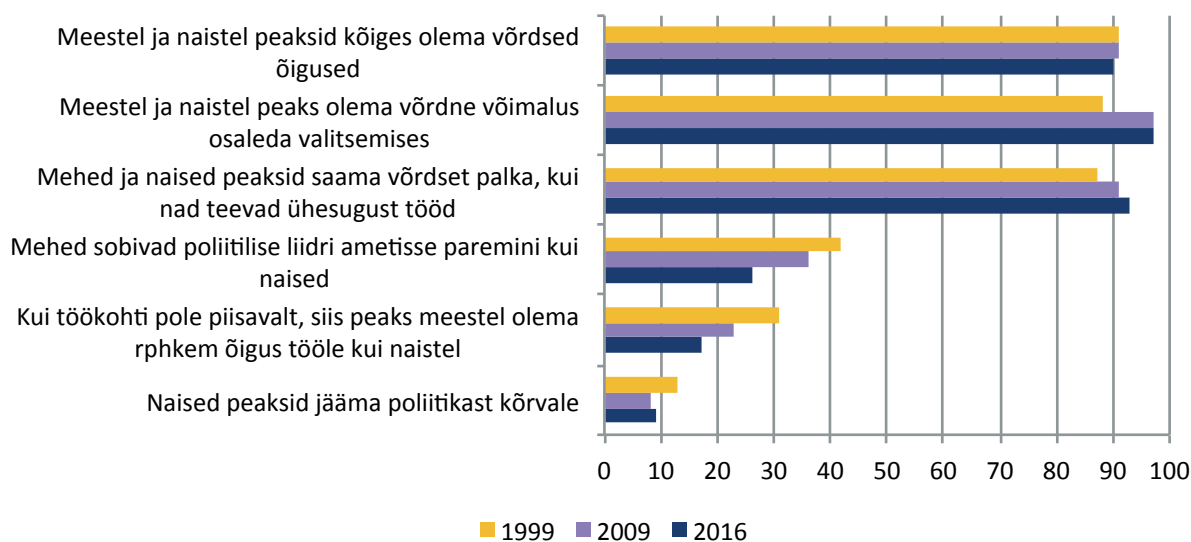
TOETUS DEMOKRAATIA PÕHIVÄÄRTUSTELE JA INSTITUTSIOONIDELE

- Eesti noorte demokraatlikud hoiakud on aastatega pidevalt paranenud, ühtegi selget murekohta pole. Rahvusvahelises plaanis ei erine Eesti näitajad süsteemselt heas ega halvas mõttes.
- Eesti õpilaste institutsionaalne usaldus on al. 1999 pidevalt kasvanud. Täna on Eesti noorte usaldus parlamendi ja valitsuse vastu sarnasel tasemel Põhjala noorte omaga. Vene õppekeelega noorte oluliselt madalam usaldus Eesti riigi institutsioonide vastu 2009 aastal on tänaseks asendunud märksa positiivsemate hoiakutega, kuid erineva õppekeelega noorte toetus on endiselt märgatavalt erinev (joonis 2).

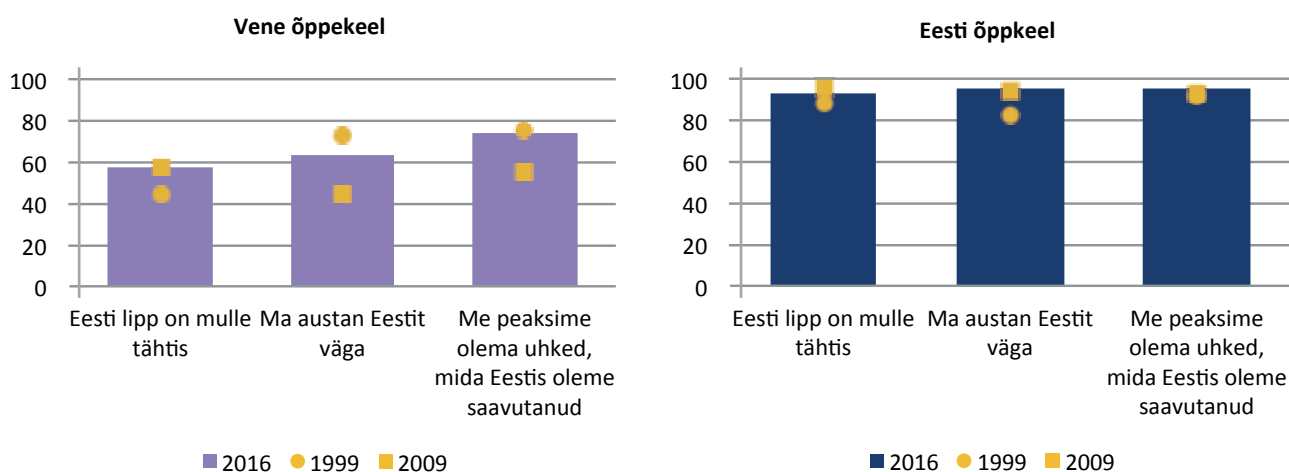


Joonis 2. Õpilaste institutsionaalne usaldus õppekeele lõikes, 2009-2016, % vastajatest, kes usaldasid mainitud institutsioone „täiesti“ ja „üpris palju“.

- Eesti õpilaste hoiakud soolise võrdõiguslikkuse osas on aastatega pidevalt paranenud (joonis 3). Kõige suurema muutuse on teinud läbi seisukoht, et mehed sobivad poliitilise liidri ametisse paremini kui naised. Kui 1999. aastal nõustus sellega 42% Eesti õpilastest, siis 2016 aastal vaid 26 %. Naiste osalemine poliitikas ja valitsemises üldiselt on aga teismeliste noorte hulgas olnud kogu aeg aktsepteeritud. Seda pooldab üle 90% vastajatest. Vene õppekeelega noortel püsivad soolised stereotüübid visamalt.
- Uhkus oma kodumaa üle on suur. Kuigi eestikeelsete ja venekeelsete õpilaste hoiakutes on vahed jätkuvalt suured, on venekeelsete õpilaste suhtumine märgatavalt paranenud pärast tagasilööki 2009 a. (joonis 4).
- Usuvabadust peab oluliseks ligi 80% Eesti teismelistest noortest kooli õppekeelest olenemata. Personaalses suhtes usuga on eestikeelsete ja venekeelsete õpilaste vahel väga suured erinevused. Vene õppekeelega koolide õpilastest peab end usklikuks 68%, eesti õppekeelega koolides 17%.



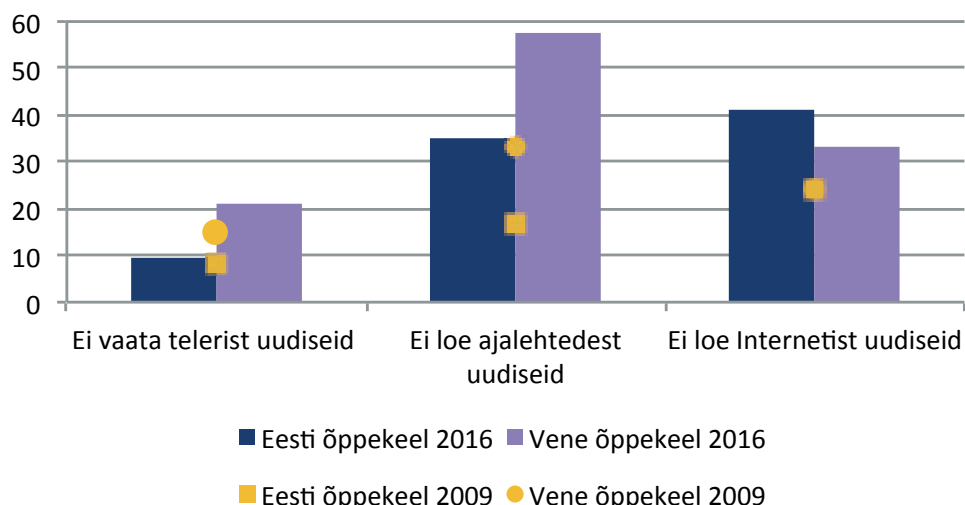
Joonis 3. Toetus naiste ja meeste võrdsetele võimalustele 1999 - 2016, % vastajatest, kes olid väidetega „täiesti nõus“ ja „nõus“.



Joonis 4. Õpilaste hoiakud oma maa suhtes õppekeele lõikes, 1999-2016, % vastajatest kes olid väidetega „täiesti nõus“ ja „nõus“.

MEEDIATARBIMINE

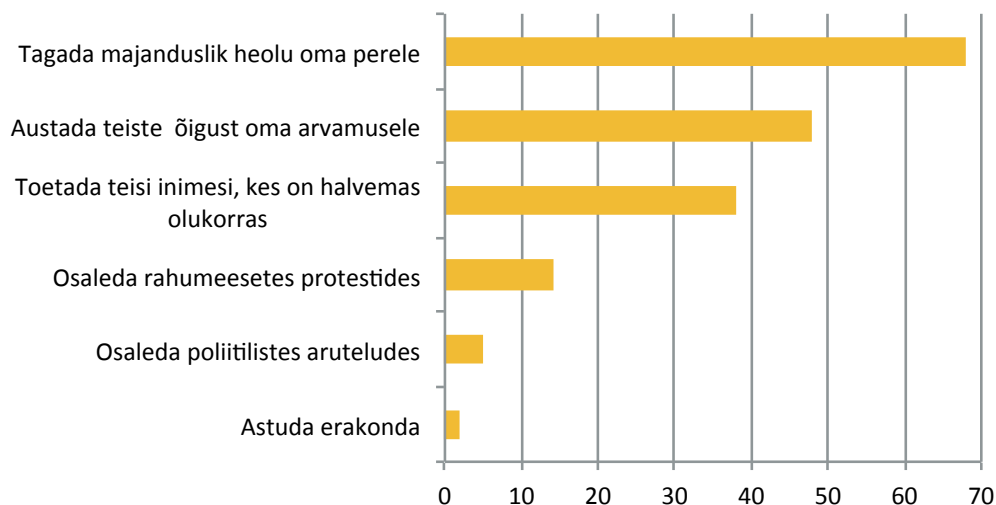
- Uudistemeedia tarbimine on võrreldes 2009 a. väga oluliselt langenud (joonis 5). Eestis on ajalehtede populaarsuse langus üks suurimaid kõikidest ICCS 2016 maadest - täna loeb lehest sisemaised või välisuudiseid vähemalt korra nädalas vaid 30% teismelisest. Eriti palju on uudistemeedia tarbimine ning ka usaldus selle vastu vähenenud venekeelsete õpilaste seas.
- Sotsiaalmeedia ja internet pole saavutanud varasemalt prognoositud mõjujõudu noorte poliitilise aktiivsuse kanali ja katalüsaatorina. Kogu ICCS 2016 keskmisena hangib vaid kolmandik teismelisi internetist poliitilist teavet, kümnendik postitab või jagab ise midagi. Eesti näitajad on rahvusvahelisest tasemest veelgi madalamad.



Joonis 5. Õpilaste osakaal, kes ei tarbi uudistemeediat, 2009-2016 (%)

ARUSAAMAD KODANIKUROLLIST JA OSALUS ÜHISKONNAS

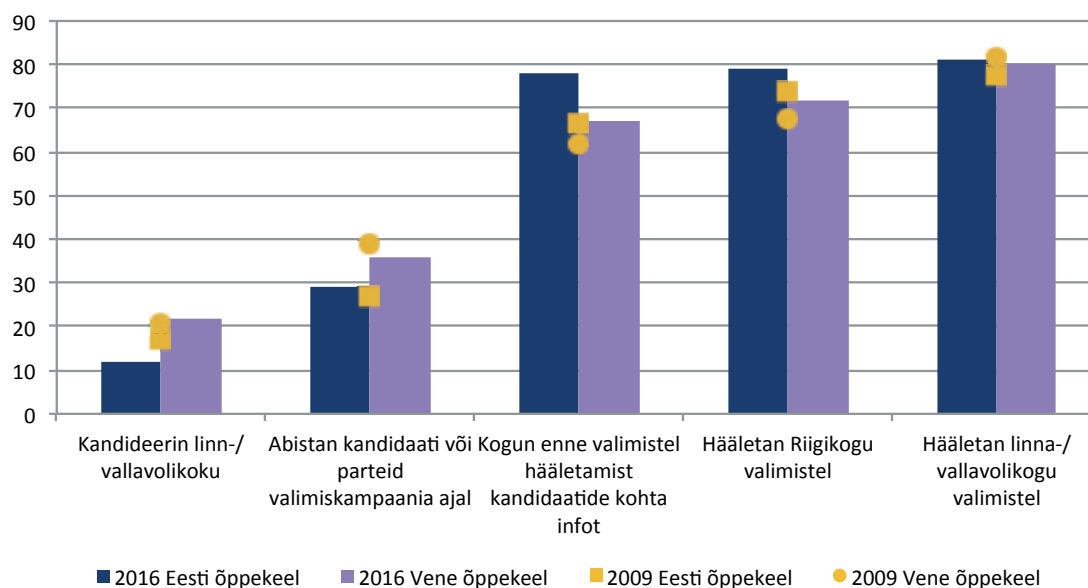
- Kodanikurollide omaksvõtmine pole Eesti noortel aastate jooksul märkimisväärselt muutunud, samuti pole olulisi erinevusi eesti ja vene õppekeeleaga noorte vahel. ICCS 2016 esmakordselt sisse toodud vastutustundliku kodaniku ülesanded nagu tagada majanduslik heaolu oma perele, isiklikult panustada loodushoidu, täita seadusi, austada teiste õigust oma arvamusele ja aidata neid, kes on halvemas olukorras leidsid suuremat toetust kui traditsioonilised kodanikurollid nagu hääletada valimistel, õppida riigi ajalugu või kuuluda erakonda (joonis 6).



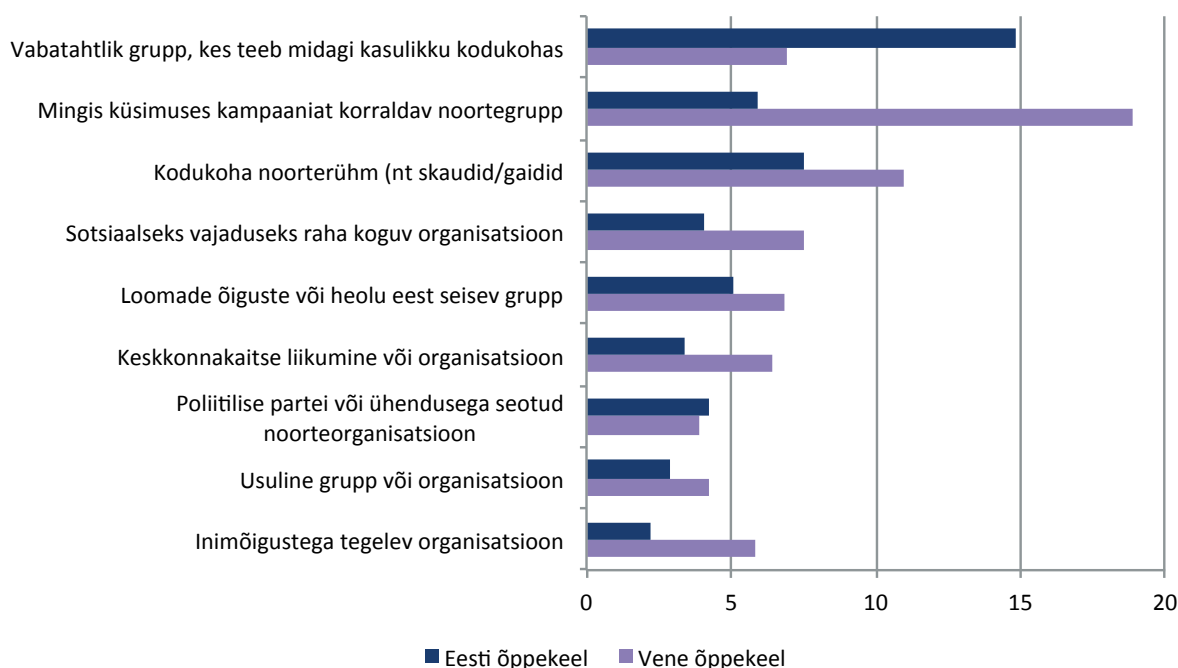
Joonis 6. Õpilaste toetus korraliku kodaniku karakteristikutele, 3 enim ja 3 vähim toetatud karakteristikut, (%)

- Riigikogu valimistel kavatseb hääletada 77% ja kohalikel valimistel 80% 14-aastastest noortest. Valimisea langetamine kohalike volikogude valimistel (mis küsitluse toimumise hetkeks oli juba seadustatud) ei toonud olulist käitumishoiakute muutust. Eesti teismeliste hoiak valimistel osalemise suhtes on üks madalamaid kõigi ICCS 2016 maade seas (joonis 7).
- Kodanikuühiskonna organisatsioonides ja gruppides osaleb väga vähe noori. Üldse on eri tegevustes osalenud alla viiendiku noortest, viimase aasta jooksul keskmiselt 7% (joonis 8).

- Vene õppekeelega õpilased on pea kõigis kodanikuühiskonna tegevustes aktiivsemad.
- Aastatega pole kodanikuühiskonna aktiivsus kasvanud; neid kes on teinud kampaaniat või töötanud vabatahtlikult oli 2016 a. vähem kui 2009.
- Tulevikus on poliitiliselt aktiivsemad vene õppekeelega noored, seda nii legaalses kui illegaalses tegevustes. See tähendab, et nad on eesti õppekeelega eakaaslastest sagedamini valmis olemas abiiks valimiskampaanias, osalema rahumeelsetes protestiaktisioonides ja poliitilistes aruteludes, aga ka blokeerima liiklust või kirjutama protestigraffiteid (joonis 7).



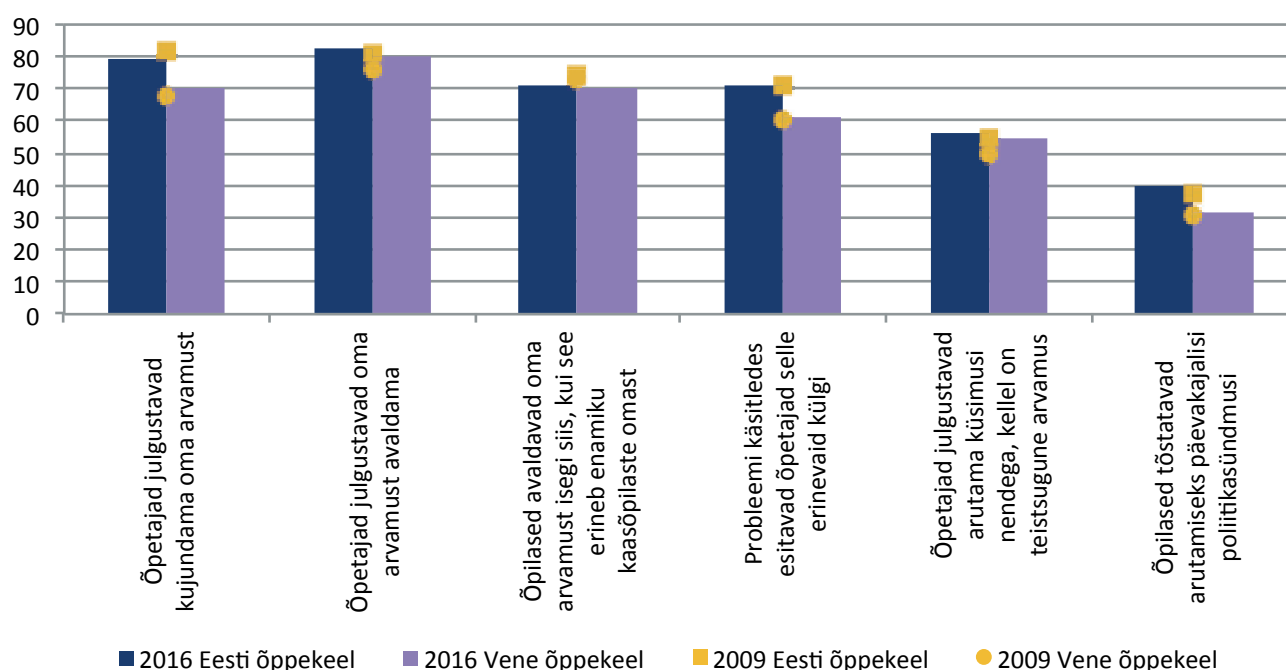
Joonis 7. Õpilaste planeeritav poliitiline osalus 2009 – 2016, % vastajatest, kes arvasid et ta teeks seda täiskasvanuna „kindlasti“ ja „tõenäoliselt“.



Joonis 8. Noorte osalemine kodanikuühendustes või aktsioonides õppekeele lõikes, % vastajatest, kes on osalenud „viimase aasta jooksul“

SOTSIAALSED SUHTED KOOLIS JA OSALUS KOOLIELUS

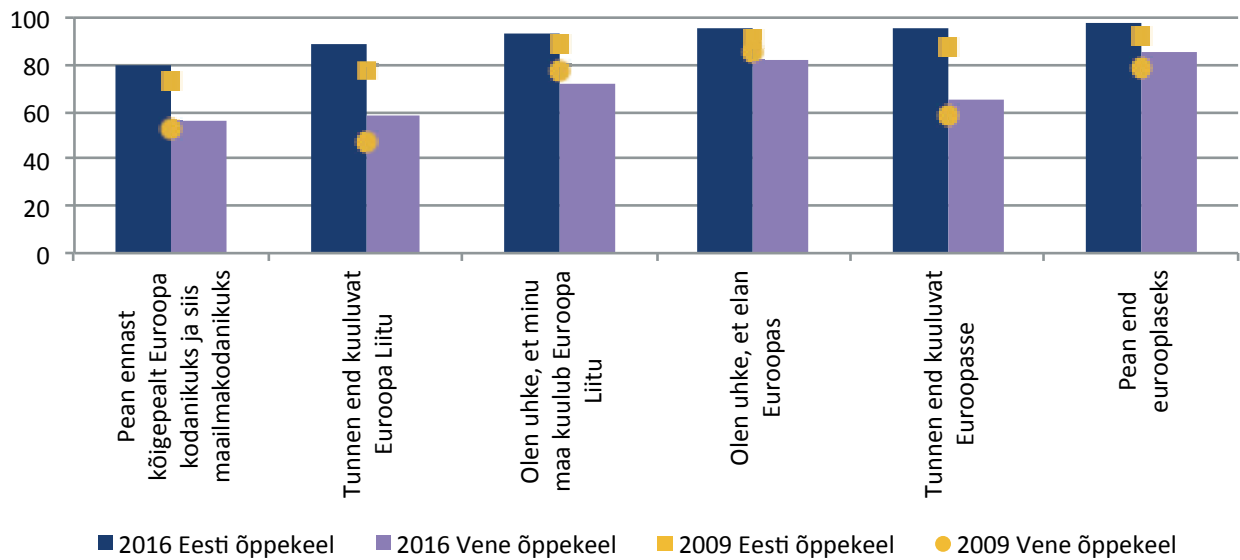
- Õpilaste ja õpetajate suhted on head, vähemalt 70% õpilastest väljendavad end positiivselt suhete erinevaid aspekte hinnates.
- Klassikliima on aruteludele ja eriarvamustele avatud valdava osa õpilaste arvates. Samas pole 2009 a. võrreldes siin edasist arengut olnud (joonis 9).
- Eesti õpilased väärtustavad osalust koolielus ja õpilasmavalitsust. Üle 90% vastajatest leiab et õpilaste koostegutsemine ja osalemine kooli juhtimises võib muuta kooli paremaks. Reaalselt kooli juhtimist puudutavate otsuste langetamisel osaleb kolmandik õpilasi. See on samapalju kui õpilasmavalitsuse töös osalejaid.
- Aastatega on vähenenud huvi muusika- ja näiteringi vastu, kuid oluliselt tõusnud osalemine väitlustes.
- Koolikiusamine pole Eestis suurem probleem kui teistes maades. Siiski on verbaalset kiusu erinevates vormides kogenud umbes kolmandik õpilasi. Vene õppekeele koolides on kiusamist rohkem.



Joonis 9. Õpilaste arvamus koolitundides toimuvast, % vastajatest, kelle arvates loetletud olukorrad leiavad aset „sageli“ ja „mõnikord“.

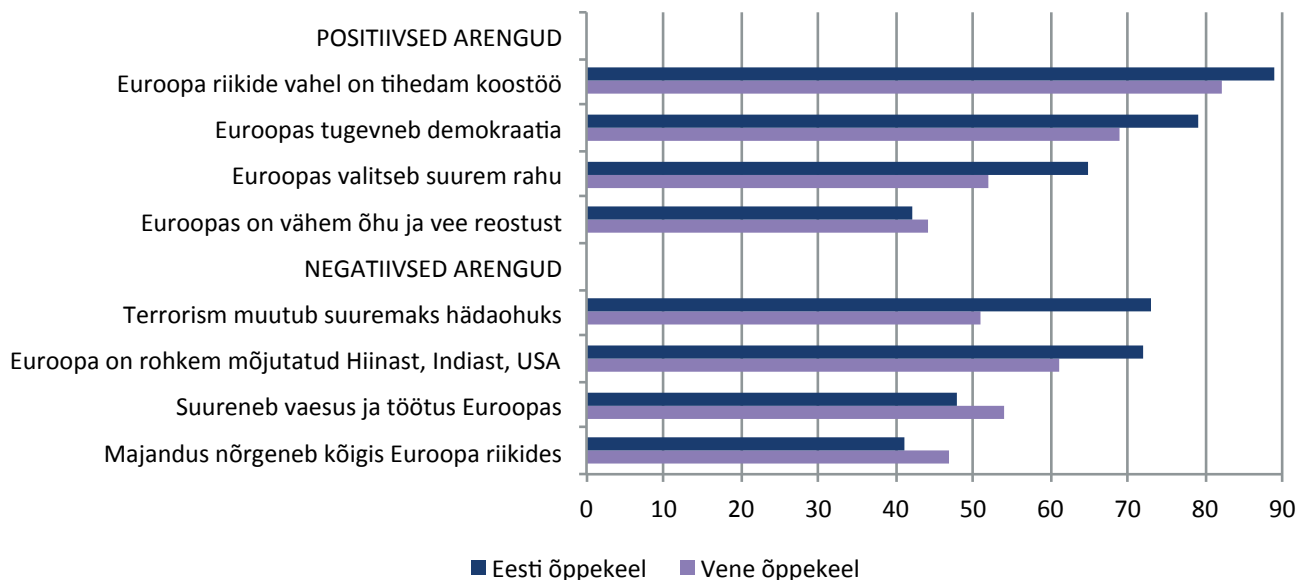
EUROOPA ASJAD

- Noored ütlevad „jah“ ühtsele Euroopale, nad pooldavad tööjõu vaba liikumist ning on optimistlikud Euroopa tuleviku suhtes.
- Eesti õpilastest tunneb 94% uhkust selle üle, et elab Euroopas. Venekeelsete õpilaste Euroopa identiteet on nõrgem kui eestikeelsetel õpilastel (joonis 10).
- Aastatega on enim tugevnenud kuuluvustunne Euroopa Liitu, seda nii eesti- kui vene õppekeelega noortel.
- Toetus immigrantide võrdsetele õigustele on enamikes uuringus osalenud Euroopa maades 2009 aastaga võrreldes vähenenud, sama kehtib Eesti kohta. Immigrantide õiguste osas pole olulist erinevust eestikeelsete ja venekeelsete õpilaste vahel.



Joonis 10. Õpilaste Euroopa identiteet, % vastajatest, kes olid väidetega „täiesti nõus“ ja „nõus“.

- Euroopa tuleviku positiivsetes stsenaariumide hindamisel on eesti ja vene õppekeelel noored sarnased, negatiivsete stsenaariumide osas aga erinevad. Eestikeelsed õpilased näevad peamiste riskidena terrorismi ja maailma superjõudude tugevnemist; venekeelsed õpilased aga sotsiaalseid ja majanduslikke probleeme (joonis 11).
- Euroopa kohta õpetatakse Eesti põhikoolis peamiselt ajalugu. Euroopa riikide majandusi, sotsiaalseid ja poliitilisi süsteeme, aga ka EL lõimingu on koolis saanud uurida vaid pooled Eesti 8. klasside õpilastest. See on kõige madalam näitaja 14 osalenud Euroopa riigi seas.



Joonis 11. Õpilaste vaated Euroopa tulevikule, % vastajatest, kes arvasid, et see on „väga tõenäoline“ ja „tõenäoline“.



PEAMISED JÄRELDUSED¹



ÜHISKONNALE

- Demokraatia küpsedes demokraatlikud hoiakud ja institutsionaalne usaldus tugevnevad. Samas ei saa sellesse suhtuda kui automaatselt antusse, sest noored reageerivad teravatele päevakajalistele sündmustele – Euroopa immigratsioonikriis vähendas toetust immigrantide õigustele ning Pronksiöö viis ajutisse langusse vene õppekeelega noorte usalduse ja lugupidamise Eesti riigi vastu.
- Eesti õppekeele ja vene õppekeele noorte hoiakud on mitmetes valdkondade sarnased (arusaam kodanikurollidest, suhtumine immigrantide õigustesse) ning mitmetes valdkondades erinevad (suhtumine religiooni, kuuluvustunne Euroopasse, arusaam rahvusvähemuste õigustest). Tervikuna võib pidada olukorda normaalseks, kus erinevus ühiskonda rikastab.
- Väljakutseks on venekeelsete õpilaste tagasihoidlikum toetus soolisele võrdõiguslikkusele ja ebakindlus rahvusvähemuste õiguste osas demokraatliku ühiskonna kontekstis. Ilmselt on aeg asendada avalikus ruumis valitsev ettevaatlik ja ebamäärane suhtumine mitte-eestlastesse selgema seisukohavõtuga nende rahvuse suhtes.
- Eesti teismeliste noorte uudistemeedia tarbimine on langenud kõigi kanalite lõikes nagu ka nende usaldus meedia vastu. See võib olla põhjustatud libauudiste levikust, aga ka meediaväljaannete suutmatusest esitada majanduslikke, sotsiaalseid ja poliitilisi teemasid noortele kõitval moel.
- Noorte valmidus hääletada valimistel pole aastatega oluliselt paranenud, valimisea langetamine pole automaatselt entusiasmi suurendanud. Seega nõuab noorte valijate kasvatamine aktiivset tegutsemist riigi, erakondade ja noorteühenduste poolt.
- Noorte osalemine vabatahtlikus tegevuses ja kodanikuühiskonnas on stagneerunud, mis võib viidata sellele, et projektipõhine hangetes osalemine ning keskendumine avalike teenuste pakkumisele jätab vabaühendustele vähe aega ja võimalusi tööks noortega.

HARIDUSPOLIITIKALE

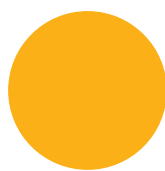
- Põhikooli õpilaste kodanikupädevuste arendamises on toimunud märkimisväärne progress. See näitab, et riikliku õppekava lähenemised, sh. kodanikupädevuste arendamine RÕK üldpädevusena on olnud õige valik.
- ICCS 2016 tulemused annavad põhjust kahelda, kas meediaõpetus väljajätmine põhikooli ühiskonnaõpetuse ainekavast oli õige samm. Harjumused hankida teavet majanduse, poliitika ja sotsiaalelu kohta ei kujune iseenesest, neid oskusi ja harjumusi peab kujundama kool. Samamoodi ei ole e-riigi kodanikud nõ. e-kodanikena sündinud.

¹ Järeldused väljendavad raporti koostajate seisukohti, mis ei pruugi kattuda Haridus- ja Teadusministeeriumi omadega.

- Euroopa õpe vajab radikaalset ümbervaatamist. Siiani tegeldakse põhikoolis valdavalt Euroopa ajaloo õpetamisega, samas kui Euroopa riikide majandusi, sotsiaalseid ja poliitilisi süsteeme on koolis saanud uurida vaid pooled Eesti 8. klasside õpilastest. See on kõige madalam näitaja kõigi 14 osalenud Euroopa riigi seas.
- Õpilaste ühiskonna-alaste teadmiste kõrge tase 8. klassis, st enne põhikooli 3. astme ühiskonnaõpetuse aine läbimist, on positiivne, ent püstitab samas küsimuse – milline peaks ainekava olema, et säilitada õpilastes huvi ja toetada nende sotsialiseerimist parimal moel?
- Endiselt jääb probleemiks vene õppekeelega koolide oluliselt madalam ühiskonna-alaste teadmiste tase, mille põhjusi esmane analüüs ei suutnud avastada. Kuna teadmiste tase aitab kaasa demokraatlike hoiakute tugevnemisele, siis on teadmiste ja kognitiivsete oskuste arendamine ka laiemas sotsiaalse mõjuga.

KOOLIDELE

- Valdav enamik õpilastest on rahul oma klassikliimaga, pidades seda avatuks ning julgustavaks. Samas pole veel laialt levinud õpilaste võimalus pakkuda välja teemasid tunnis arutamiseks. Seda aktiivse kaasamise vormi võiks koolides senisest julgemalt praktiseerida.
- Jätakuvalt kipuvad teadmised asjadest ja protsessidest olema paremad, kui oskused neid rakendada etteantud olukordades või oma seisukohtade argumenteerimiseks. Kuigi väitlusi korraldatakse koolides rohkesti ja paljud õpilased löövad neis kaasa, tasuks õpetajatel pöörata tähelepanu nende väitluste kvaliteedi arendamisele, et omandatud teadmised praktilist kasutamist leiaksid.
- Endiselt on probleemiks see, kuidas siduda head teadmised ja aktiivne osalemine ühiskonnas, viimane on väga tagasihoidlik ega näita mingit kasvutendentsi. Üheks põhjuseks võib olla see, et ainetundides koostatavate projektide jaoks ei kogu õpilased pea üldse infot väljastpoolt kooli. Seega tuleks sotsiaalainete õpetamine viia sagedamini kooliseinte vahelt välja, õuesõpe on ka ühiskonnateadustes edukalt kasutatav.
- Verbaalne koolikiusamine on probleem, ning sealjuures suurem õpilaste kui õpetajate nägemuses; õpetajad tihti ei märka või ei tule õpilased sellest rääkima. Samas ootavad õpilased õpetajatelt koolikiusu puhul praegusest rohkem abi.



ICCS 2016 RAHVUSVAHELISED RAPORTID:



RAHVUSVAHELINE RAPORT:

Schulz, W. et al. (2017). Becoming Citizens in a Changing World. IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016. International Report. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

<http://www.iea.nl/iccs>

EUROOPA RAPORT:

Losito, B., Agrusti, G., Damiani, V., and Schulz, W. (2017): Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change. IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report. Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

<http://www.iea.nl/iccs>

ICCS 2016 EESTI RAPORT:

Toots, A. (toim.) (2017). Noorte kodanikukultuur muutub maailmas. Eesti tulemused IEA Rahvusvahelises Kodanikuhariduse Uuringus (ICCS 2016). Tallinn, Tartu: TLU, HTM. (leitav HTM kodulehelt)

ICCS KÕIGI TSÜKLITE ANDMEBAASID

<http://www.iea.nl/data>

EESTI 14-AASTASTE NOORTE KOONDPORTREE

74% peab end eestlaseks

98% on sündinud Eestis

95% räägib kodus sama keelt mis koolis

55% plaanib minna õppima ülikooli

37% õpilastel on kõrgharidusega ema

29% peab end usklikuks

44% omab kodus üle saja raamatu

99% omab kodus internetti

93% omab peres kaht või enam nutitelefoni



TALLINNA ÜLIKOOL